

Vita a könyvtártudományról*

KÓHALMI BÉLA

egyetemi tanár, Kossuth-díjas

A Könyvtártudományi Bizottságnak a Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Osztálya keretében történt megalakulása kiindulása lehet a könyvtártudomány alapvető problémáival való foglalkozásnak. Könyvtárosainkban megvolt az ehhez való készség, de túlságosan könnyen engedtek teret az üzem hatásának, a praktikum szempontjainak túl nagy engedményt tettek és kialakult a provincializmusnak az a fajtája, amely még a rokon tudományos intézményekkel, a kutató intézetekkel való kapcsolatot is elhanyagolta. Ha van intézmény, amelynek számára veszélyt jelent, ha csak a technikával foglalkozik, úgy a könyvtár az, amelyet szoros szálak kötnek a szellemi élethez és jelentős szerepet kell vállalnia a tudományra alapozott társadalomépítő munkában.

A könyvtártudomány felőleli ugyan mind az elméleti, mind a gyakorlati oldalát a könyvtárügynek, de a gyakorlati kérdéseket is jobban oldjuk meg, ha az elmélet oldaláról közelítjük meg őket. Egy tudomány mai és leendő művelői számára nehéz vonzóbb feladatot találni annál, mint ha egy töretlen területen van módjában alkotó módon alkalmazni egy kipróbált tudományos módszert ha módjában van haladó módszerrel elemezni egy régi intézmény *társadalmi funkcióját*, és nem úgy, mint annakelőtte, a materialista dialektikáról szóló tanítás megismerése előtt. A töretlen föld itt van előttünk: marxista módszerekkel kellene megmagyaráznunk, hogyan keletkezett, hogyan fejlődött, hogyan szolgálta a különböző társadalmi rendszereket a szellemi örökség hordozója, a könyvtár, hogyan szolgálta a kutatást, hogyan a műveltség terjesztését; hogyan tükröződött létrehozóiban az osztályok küzdelme, mi módon lett eszköze társadalmi és gazdasági erőeknek, tárgya és eszköze jogszabályoknak és kormányzati intézkedéseknek.

Kiváló könyvtárosok aprólékos gyakorlati munkájuk mellett nem mulasztották el, hogy történelmi távlatba helyezték munkájukat. Leopold *Delisle*, a múlt század egyik nagy könyvtárosa, a Bibliothèque Nationale katalógusrendszerének újjászervezője, aki jelentős tudományos kutató munkája mellett hol régi kéziratok kijavításával, hol a katalogizálás elemi szabályaival bíbelődött, háromkötetes kéziratkatalógusának bevezető tanulmányában: *Cabinet des manuscrits de la Bibliothèque Nationale (1868—81)*

* Jelen cikk 1954 szeptemberében, nem sokkal a Könyvtártudományi Bizottság megalakulása után íródott. *Varjas Béla* „A könyvtártudomány elvi alapja és rendszere” (1955) c. tanulmányában a kézirat alapján hivatkozik rá, de most lát először napvilágot.

úgy írta meg a könyvtár e részlegének történetét, hogy az a középkor Párizs kultúrtörténete lett. Könyvtárak történetíróinak módjukban áll feltárni azokat a gazdag kapcsolatokat, amelyek a könyvtár és a társadalmi, emberi viszonyok között fennállottak, megteheti ezt a túlzás veszélye nélkül, hiszen fontos intézményről van szó; hibát követ el akármelyik jelentősebb könyvtárunk történetírója, ha a genealógiában reked meg, ahogy általában megrekedtek a polgári korszak könyvtárügyének történetírói. Ez lenne tehát az egyik könyvtártudományi feladat. És ez a könyvtártörténeti munka itt-ott serényen már megindult (Budapesti Egyetemi Könyvtár, Debreceni Egyetemi Könyvtár, az Országos Széchényi Könyvtár munkaközösségeiben), noha elvi módszertani problémái tisztázatlanok. Itt van tehát a másik feladat.

A könyvtárügyi elméleti kérdéseivel foglalkozóknak — ha dúsán nem is — régi szakirodalmunk is szolgál jó hagyományokkal. Nem is kell róluk nagyon lefűjni a port. Ha alkotásaik nem is, de szándékaik és iránymutatásaik termékenyek még ma is. Vissza kell mennünk azokhoz, akik a könyvtár zárt falait áttörték és a könyvtár és könyvtáros funkcióját kiterjesztően értelmezték. A könyvtárügy elméletének épülete ma sem kész; az alapozó munka a terjedelmes „*Handbuch*” új kiadása után is tovább folyik, de az építési anyag együtt van és néhány pillér erősen áll. A főfő könyvtárosi feladatok egyike, a gyűjtésen és megőrzésen túl: az osztályozó és kritikai válogatás és feltárás Alexandria óta nem változott, és hogy az alexandriai könyvtárosságból nem maradt más, mint ez a könyvtárosi hagyomány, azt is pozitív értéként könyvelhetjük el, mert újra fel tudott éledni a XVIII. században, amikor a társadalmi szükséglet vagy egy történelmi helyzet életre galvanizálta. A szellemi kincstárba felveendő irodalmi válogatás gesner-i elveinek az adott hangsúlyt, hogy a nyugati kultúra értékeit egy új katonai hatalom (a Bécsig előnyomuló török sereg) pusztulással fenyegette. A gesneri hagyomány: a maradandó értékek számontartása és bibliográfiai feltárása tovább élt és él a könyvtárosokban és minden század megújítja: *Cless, Draud, Baillet, Georgi, Denis, Brunet, Ebert, Graesse*-n át a minta-katalógusokig. Az alapozó munka terméskövei megvannak, csak még szanaszét hevernek. A nyilvánosság gondolata is ilyen fontos építési anyag, noha egy új rend, a fiatal burzsoázia berendezkedéséig sem a *Petrarca* által képviselt formában, sem *Naudé* kísérleteiből, se *Leibniz* javaslatából nem lett általános gyakorlattá. De gyakorlattá vált szórványos kísérletekben, így az 1735-ben megalapított Göttingeni Egyetemi Könyvtárban, amelynek tudós szervezői nemcsak valóra váltották a leibnizi javaslatokat, de a könyvtárkezelés alapelveit tudományosan is kifejtették. Itt építettek fel a Göttingai Tudományos Egyesülettel együttműködve tervszerűen olyan könyvvállományt, amely valóban a kutatást szolgálta és nem a kínálat véletleneivel élő gyűjtőszendvedélyt. A szerzeményi politika kutatásra irányított tervszerűsége és könyvtárszervezés egyik fő irányelve, a göttingai gyakorlatra épülő hagyomány: lényegében azt jelenti, hogy a könyvtár irányító módon szól bele a tudományos életbe, tudományos központtá válik. Feladatként itt is kínálatja magát a történeti alapozású *állomány-kutatás*.

A könyvtári rendező elvek önálló érvényesítésének törekvése is aktív

tétele a könyvtártudománynak, a gyakorlat, a szolgálat vágya diktálta Naudénál is, Leibniznél is. A könyvtárak ne valamely spekulatív szisztéma szerint osztályozzák, rendezzék könyveiket, hanem a használhatóság, a gyakorlati célszerűség szempontjai szerint. A lenini tételt, hogy a könyvtár igazi értéke nem ritkaságaiban keresendő, hanem hasznosságában, fellelhetjük Leibniznél is.¹ Leibniznek nemcsak abban a megnyilatkozásában, hogy a tudományok saját maga által felállított rendszerét az általa vezetett könyvtárban nem alkalmazta s bármely más rendszert csak azzal a feltétellel tart elfogadhatónak, ha a rendszer szigorú logikai rendjét a könyvanyag sajátos jellege szerint alakítják át, de különösen abban a javaslatában, hogy a könyvpiac minden újdonságáról szemeszterről szemeszterre kritikai tájékoztató jelenjék meg.

A modern könyvtári gondolatot kétségkívül Leibniz fogalmazta meg. Szervező, lelkesítő munkája a hasznosságot állítja előtérbe, de nem toltá félre századok könyvtári hagyományait. Helyes, ha ma a könyvtár archivális funkciója a kulturális funkció mögé a második helyre kerül. Igaza van Vorstiusnak, amikor így teszi fel a kérdést: „melyik nagy tudományos könyvtár állíthatja magáról, hogy csak a kutatás és nem egyben a műveltség terjesztését szolgálja”.² A feleletünk ma az: hogy ilyen könyvtár ma már nincsen. Csak éppen azt nem tehetjük meg, hogy meg ne adjuk a könyvanyagnak (a kéziratosságnak és nyomtatottnak) és annak a hatalmas és céltudatos gyűjtő munkának, amely a régi könyvtárakat a reneszánsz óta létrehozta: azt, amivel tartozunk. Nem tehetjük meg főként, hogy ne soroljuk a könyvtárügy hagyományai közé azt, hogy a XVI. és XVII. század könyvtárai a történetkutatás műhelyei voltak, hogy az antik és középkori történelem összes segédtudományai (az archaeológiát kivéve) a XVI. században ezekben a műhelyekben alakultak ki s ezek alapja könyvtárosok gyűjtő, kutató és forrásgyűjteményeket kiadó munkája volt. Az archivális funkció kisebb hangsúlyozottsága azonban ezeknek a hagyományoknak helyes értékelését és számbavételét is jelentse. Leibniz százada nemcsak a természettudományok és a matematika hatalmas előretörésének százada volt, de a történettudomány kritikai vizsgálódásáé is. A szervezett kutató munkáé is. A humanizmus óorkutatásából nőtt ki a XVII. század nemzeti jellegű középkorkutatása, nőtték ki a hatalmas (egyházi és világi) forrásgyűjtemények és körülöttük a viták. E forrásgyűjtemények keletkezési körülményeiben és a körülöttük támadt vitákban könnyű felismerni a feudalizmus osztályellentéteinek tükrözését. E jórészt könyvtári műhelyekben folyt tevékenységben csiszolódtak ki újabb segédtudományai a történelemkutatásnak (a diplomatika, a paläográfia, kézirattan, címertan, családtörténet stb.) s e résztudományok nélkül a kézirat- és régi könyvanyag mai őrzője nem tudna mit kezdeni a „nemzeti kincstár” értékeivel. Leibniz, a hannoveri könyvtáros — belátva a forrásgyűjtés fontosságát — uniók, respublikák, ligák megszervezését tartotta szükségesnek — írja Langlois³ —, hogy a kollektív kutató munkákat elvégezhessek. Muratorit, a nagy olasz történész-bibliográfust Leibniz lelkesítette. A XVII. század történész-könyvtárosai túlléptek a könyvtár falán és a kutató munka szervezői voltak, olykor még az Akadémiát is pótolták, mint később Pray György és munkatársai a mi Egyetemi Könyvtárunkban.

Sokak szemében úgy tűnhetik, mintha Georg *Leyh* öt év előtt írt, vitát indító cikkeiben⁴ nyitott ajtókat döngetne, amikor a történelmi dokumentumokat őrző és feltáró könyvtár védelmére kel s a hagyományokra építve keresi meg a tudományos könyvtár sajátos feladatait. Olyan föladatokat, amelyeket legjobban csak a tudományos könyvtárak dolgozói oldhatnak meg. Ha a könyvtárak történetét a marxi—lenini világnézet valódi historizmusa és nem a letűnt század elavult „historizmusa” alapján vizsgáljuk, igazat fogunk neki adni abban, hogy a tudományos könyvtárnak eme funkcióját fontosnak és megvédendőnek tartja. „A források — idézi Jacob *Bruckhardt*-ot — kimeríthetetlenek s az ezerszer kommentált könyveket újra meg újra el kell olvasni, mert ezek minden új század új olvasója szemében más arcot öltenek. Úgy lehet, hogy *Thukydides*-ben egy fontos adat lappang, amit valaki majd csak száz év múlva fedez fel...” Valóban azok is. És a könyvtárak ilyen irányú segítőmunkájára ma is számít a tudomány, de *Leyh*-nek az az aggodalma, hogy a szocializmust építő országokban ezt a funkciót esetleg nem becsülik meg, nem jogosult. A vele vitatkozók a könyvtárak körül megváltozott társadalom új igényei alapján újra kívánják megfogalmazni ezt a funkciót. A könyvtárosi pálya szerveződése idején, különösen a kapitalista fejlődésben lemaradt országokban, a nemzetté alakulás szakaszában a történettudományok virágzását láttuk mindenütt s az egyetemi és más tudományos könyvtárak élére történettudósok (legjobb esetben tudománytörténettel foglalkozók) kerültek, akik a könyvtár vezetését nem főhivatásként vállalták. (A kisebb állásokat is egyetemi elfoglaltságú tudósokkal töltötték be.) Annak ellenére, hogy a természettudományok és műszaki tudományok a XIX. század derekától kezdve ugrásszerűen fejlődtek, a könyvtárak kapcsolata a tudományokkal a századfordulóig történelmi területen mozgott. Ezekben a könyvtárakban elengedhetetlennek tartották, hogy a könyvtárosok a történelem segédtudományaiban, és járulékosan az őstudományok ismeretében, továbbá a nyomdászat történetében — és csakis ezekben — jártasak legyenek. *Dziatzko* a göttingai egyetemen nem könyvtártudományi előadásokat hirdetett, hanem „könyvtári segédtudományokat” tanított. A *Leyh*-el vitázók nem a *Leyh* által megvédett „sajátos munkaterületet” vitatják el a mai tudományos könyvtáraktól, hanem a nevelő és műveltség-terjesztő funkcióval akarják bővíteni a régi könyvtárak egyoldalú tartalmi munkáját. A régi tudományos könyvtárak „kincstári birtoka” a forráskiadványokban, a nagy kollektív szintézisekben való közreműködés, ezek bibliográfiai apparátusának összeállítása, bibliográfiai függelékeinek szerkesztése érintetlen kell hogy maradjon, ebbeli segítségnyújtásuk a feldolgozó, az alkotó munka számára továbbra is elengedhetetlen.

A könyvtári tudományok nagy ismeretanyagában tehát a történelmi segédtudományok továbbra is jelentékeny helyet kell hogy elfoglaljanak, de nemcsak azért, mert a „kincstár” feltárása ezek nélkül nem lehetséges, hanem főképp azért, mert a történelmi-társadalmi alkotó és feldolgozó munka számot tart a könyvtárosok közvetlen közreműködésére is. Ha *Leibniz* a XVII. században „uniók, republikák, ligák” megszervezését sürgette a kutatómunka érdekében, ma az a helyzet, hogy nincs tudományos munkaközösség, amelyben a könyvtáros és bibliográfus ne mint egyenjogú kutató foglalna helyet.

Georg Leyh a *Milkau*-féle *Handbuch*ban fölvetett egy nehéznek látszó problémát, amikor azt írja: hogyan álljon elő az egymás mellé helyezett segédtudományokból, amiket csak a könyv tart össze, a könyvtártudomány? Hiányzik belőle — mondja — az összetartó szellemi mag. Hogy ez adatgyűjtő tevékenységből, az adatok értékeléséből, a törvényszerűségek felismeréséből hogyan alakul ki az összefüggéseket rendszerbe foglaló tudomány, ezt a folyamatot a marxi—engelsi tanítás alapján itt nem kell elemeznünk. A mi számunkra az a feladat, hogy a társadalmi szükségletből egyenként kialakult különböző diszciplinákat és ezek eredményeit egyesítsük egy ma is eleven társadalmi szükséglet, az irodalom könyvtári feltárása szolgálatában. A résztudományok eredményeinek egyesítése itt azok összekapcsolódását és kölcsönös alkalmazását jelenti, de jelenti azt is, hogy a könyvtártudomány nem résztudományokból összerakott amorf ismeretanyag. *Brunet, Delisle, Ch. V. Langlois, Georg Schneider, Malcèlès* és sokan mások adták már példáját a mi tudományunkhoz tartozó diszciplinák kölcsönös alkalmazásának. Tanulságos példája ennek *Klaniczay Tibor* „*Adalékok kéziratok évkönyveink történetéhez*” című bibliográfiája is a verses kéziratok erdélyi anyagáról.⁶ Ez az anyagfeltáró tanulmány könyvtárosi segédlettel kézírattani, verstani, műfajtörténeti, könyvtörténeti, zenetörténeti, nyelvészeti ismeretanyag alkalmazásával tisztáz homályba merült irodalomtörténeti problémákat s amellett pontos leíró és lelőhely-adatokkal is szolgál.

A Georg Leyh által indított vita, amely *Predeek, Vorstius* és mások részvételével éveken át folyt a „*Zentralblatt für Bibliothekswesen*” hasábjain, szükségszerűen beletorkollott a könyvtártudomány szisztematikájának kérdésébe.

Érdeemes ennél a pontnál megállni.

A könyvtártan (könyvtárkezelés, könyvtárvezetés) alapelveinek rendszerbe foglalása akkor vált szükségletté, amikor a fiatal burzsoázia, a harmadik rend átvette a könyvgyűjtés szokását, majd a forradalma alatt meg alapított új könyvtárak révén birtokába jutott a fejedelmi, főúri és egyházi könyvtáraknak és a hatalmas könyvanyag rendezése, feldolgozása sürgőssé vált. A szakirodalom úgy tartja nyilván, hogy ezt a szót: „könyvtártudomány” először — 1808-ban — *Martin Schrettinger*, a volt bencés, müncheni könyvtáros írta kézikönyve címlapjára s magáról a könyvtártudományról azt írta, hogy az „szilárd alapelvekre szisztematikusan felépítve foglalata mindazoknak a tantételeknek, amelyek a könyvtárak célszerű berendezéséhez szükségesek”, de hozzátette, hogy a berendezés célja a „gyors kielégítése minden tudományos igénynek.” *Schrettinger* könyve a gyakorlat igényéből nőtt ki, de csak a bibliotheconomia módszereit tárgyalja és nem sorakoztatja fel azt a jelentős ismeretanyagot, amit könyvtári segédtudományok néven foglalunk össze, *Schrettinger* tehát lényegében a könyvtártanra szűkítette le a könyvtártudományt. A szakirodalom elégtételt kell hogy szolgáltasson két régi könyvtárosnak, *Michael Denis*-nek és *Gabriel Peignot*-nak, akik közül az első jóval *Schrettinger* előtt, a második *Schrettinger*rel csaknem egyidőben bibliográfia formájában (*Denis* még azonkívül összefoglaló szemlében is) rendszerbe foglalta azt az irodalmat, amelyre a könyvtárosnak szüksége lehet, ha munkáját korszerűen akarja ellátni. *Denis, Peignot* és *Brunet* XVIII. századi francia hagyomány alapján a bibliográfiát — fogalmát ki-

terjesztően — könyvről és könyvtárakról szóló tudományként értelmezték, s a szorosán vett könyvismerethez hozzávették azokat a tudományokat (tudománytörténet, irodalomtörténet, nyomdászat-történet, könyvkereskedelem története, tudományos intézmények története), amelyek nélkül a könyvtáros tudása hiányos volna. Michael Denis a híres bécsi Garelli könyvtár volt könyvtárosa, az ősnymontatvány-bibliográfus *Maittaire* munkájának továbbfejlesztője, a Theresianum főúri csemetéit (majdani könyvtárak tulajdonosait) oktatta könyvismeretre. Kétkötetes művét szerényen (*Einleitung in die Bücherkunde*’-nak nevezi),⁷ de munkájának elejétől végig tudománytörténeti alapot ad. Denis munkája az első összefoglalása sok-sok könyvtáros elődje részeredményeinek. Anyagát két főrésztre bontja: I. Bibliográfiai (ide vette az írás-, könyv- és könyvtártörténetet, nyomdászat-történetet és híres könyvtárosok, bibliográfusok működését tárgyaló irodalmat, belefoglalva a könyvismeret módszertanát is), II. kötete pedig a tudománytörténet szakokra bontott bibliográfiája, beleértve a tudósok, írók életrajzyűjteményeit is. Ebben a kötetben írja meg a könyvismereti irodalom szemléjét *Papebrochiustól* és *Mabillontól Maittaire-ig*. Georg Schneider alig titkolt kicsinyléssel írja Denis-ről, hogy „szinte irodalomtörténeti tréfának hat, hogy a bibliográfia (értsd: könyvtártudomány) teoretikusainak sorát egy költő (*Denis a Lieder Sineds des Barden* szerzője K. B.) nyitja meg . . .” *Peignot* (négy főosztályban csoportosítva) lényegében ugyanezt a könyvtáros számára nélkülözhetetlen irodalmat — a kor könyvtártudományának irodalmát — sorakoztatja fel.⁸ Ám a Denis és *Peignot*-val szemben elkövetett méltánytalanság csak a kései szakirodalom hibája. Maguk a könyvtárosok Denis előtt is, de főként Denis után a tudománytörténetet, a tudósok és tudományos intézmények történetét a könyvtártudomány, a könyvtárosság nélkülözhetetlen kellékének tartották. Ez volt a könyvtáros-horizont a XVIII. század végén s a XIX. század elején s az száz éven át nem is tágult; lényegesen nem módosította a bibliográfiai tevékenység előtérbe állítása sem.

A látóköri tagítását első ízben *Harnack* kísérelte meg a könyvtártudományi tanszék Berlinbe helyezésekor mondott beszédében 1923-ban.⁹ *Harnack* azt ajánlotta, hogy a könyvtártudomány tárgya ne a régi könyv legyen, hanem az új. Ha könyvtártudományon csak a könyvtártani, kéz-irattani, paläográfiai, könyv- és könyvtörténeti ismereteket értenők — mondotta —, úgy külön tanszékre nem volna szükség (ezek a diszciplinák a történettudományi, irodalomtudományi karon amúgy is képviselve vannak K. B.), a technikai ismeretek pedig elsajátíthatók a könyvtárosi próbaévek alatt. A könyvtártudományi tanszék feladatául azt ajánlotta, hogy foglalkozzék az egész mai könyvtermelés (beletudva a sajtóügyet) problémáival tudományos, pedagógiai, technikai és kereskedelmi szempontból, megvizsgálva a könyvtermelés feltételeit, a könyvelosztás kérdéseit, a népszerű tudományos irodalom kérdéseit, feldolgozva a könyvtermelés statisztikáját. Foglalkozzék a népművelés kérdéseivel, amennyiben azok könyvtári tevékenységgel kapcsolatosak és dolgozzon ki irányelveket az állami és községi könyvtárpolitika számára. *Predeek* a *harnacki* javaslatához hozzáfűzi, hogy „ilyen nagy programot nem egy tanszék, legfeljebb egy fakultás láthatna csak el”. Mondanunk sem kell, hogy a tanszék a *harnacki* prog-

ramot nem váltotta be és hogy ez így történt, ezen — a kapitalizmus viszonyai között — nem is csodálkozhatunk. Noha *Predeek*¹⁰ a nagy harcra programot sokallja, néhány javaslatán meglátszik a harcra inspiráció. Azt javasolja többek között, hogy vizsgáljuk meg konkrétan, mit jelent a könyvtár a tudományos kutatás és ennek megtermékenyítése szempontjából, vizsgáljuk meg egy-egy tudós vezette szakkönyvtár állománygyűjtése munkáját, vizsgáljuk meg, hogy a kutatás maga mennyiben járult hozzá szervezett könyvtárak keletkezéséhez, nézzük meg, hogy nagy hatású, jelentős művek (*Bacon*, *Novum Organon*-ja, *Adam Smith*, *Montesquieu*, *Darwin*, *Marx*, *Engels* művei) mi módon hatottak a könyvállományok kialakulására. És javasolja végül — bizonyára nem utolsósorban —, vizsgáljuk meg a könyvtár szerepét a népművelésben, igazgatásban, jogszolgáltatásban, a gazdasági életben.

Itt érkeztünk el — a vitát is ismertető történeti visszapillantás végén — ez írás céljához: a könyvtártudomány korszerű feladataihoz. *Predeek* is, *Vorstius* is egyetértenek abban, hogy a tudományos könyvtáraknak s a munkájukat irányító tudománynak nemcsak a könyvtár kutatást szolgáló feltáró tevékenységével, hanem nevelő, műveltségterjesztő feladataival is kell foglalkoznia. A könyvtári feltáró munkát nemcsak a szaktudósok számára kell megformálni, hanem minden rangú kulturális igény számára. A mai könyv, a mai könyvtár és a könyvtáron keresztül folyó népművelő munka problémáival való foglalkozás a régi diszciplínákkal egyenrangúan foglaljon helyet elméleti munkánkban. Az olvasás kérdései, a könyv mai szerepe, a népkönyvtárak társadalomnevelő munkájának elemzése jötténnyival sem kevésbé tudományos igényű feladatok, mint a tudományos könyvtárak funkciójának megvizsgálása. A marxista fogalmazású historizmus alapján feldolgozandó írás-könyv, sajtó- és könyvtártörténet pedig az általános tudomány- és irodalomtörténet számára is használhatóbb lesz.

Visszatérve a szisztematikára: *Vorstius* cikkében ennek csak vázlatát kaptuk. *Predeek* cikkéhez táblázatot is mellékelte s ebben az említett történeti segédtudományok mellé felvette az összehasonlító nyelvtudományt, a filozófiát s a lélektan, pedagógia, társadalomtörténet, az igazgatás, a jog és a statisztika idetartozó részeit, de egészen véve rögtönzés jellegű. Az új szisztematika kérdését még meg kell beszélnünk.

Jegyzetek

1. Id. *Predeek*, A. *Die Bibliothekswissenschaft als Disziplin und Universitätsfach* — Aus der Welt des Buches. Festschrift Georg Leyh. 1950.
2. *Vorstius*, J. *Bibliothek, Bibliothekar, Bibliothekswissenschaft* = Zentrabl. f. Biblw. 1949. p. 172—185.
3. *Langlois*, Ch. V. *Manuel de la bibliographie historique*. Paris, Hachette, 1901—1904. p. 328.
4. *Leyh*, Georg. *Das neue Berufsideal* = Zentrabl. f. Biblw. 1949. p. 96—97. — *Leyh*, G. *Der Bibliothekar der Zukunft*. = Zentrabl. f. Biblw. 1949. p. 152—153.
5. *Handbuch der Bibliothekswissenschaft*. Herausgeben von Fritz *Milkau* und Georg *Leyh*.

Leipzig, 1931—1940. III. Band. 5. Kapitel. *Leyh, Georg: Die deutschen Bibliotheken von der Aufklärung bis zur Gegenwart.* p. 750.

6. *Beszámoló a Román Népköztársaság könyvtáraiban végzett kutatásairól.* — Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Közl. V. 1—4. p. 345—384.
7. *Denis, Michael. Einleitung in die Bücherkunde.* T. 1—2. Wien, Trattner, 1777.
8. *Peignot, Gabriel. Répertoire bibliographique universel.* . . . Paris, Renouard, 1812. p. 514.
9. *Harnack, Ad. Reden und Aufsätze.* Bd. 4. p. 219.
10. *Predeek id. m.*

Debatte über die Bibliothekswissenschaft

KÓHALMI BÉLA

Unerlässlich ist die Befassung mit Fragen der Theorie. Die Aussicht auf Lösung praktischer Fragen ist günstiger, wenn wir uns an sie von der Seite der Theorie nähern. Ein fast unberührtes Land liegt vor uns, das mit der Methode der materialistischen Dialektik zu bebauen ist: zu zeigen, auf welche Art die Bibliothek, Träger des geistigen Nachlasses, dienstfertiger Helfer verschiedener Systeme und Gebilde war. Grosse Bibliothekare, belastet mit der Bürde kleinlicher praktischer Arbeiten versäumten nicht ihre Aufgaben in historische Perspektive zu stellen. Zurück zu Vorgängern, die die Wände der Bibliothek durchschlugen, die bestrebt waren die Funktionen der Bibliothek und der Bibliothekare im breiten Sinne zu deuten. Eine neue Bibliotheksgeschichte soll diese sich immer erneuernde Tendenz erschliessen und die Bemühungen zur Auswahl der besten Literatur im Dienste der emporstrebenden Gesellschaftsklasse unterstützen. Hierzu die geschichtlich fundierte Untersuchung der Substanz der Bibliothek, die Anstrengungen zum vorbildlichen Aufbau des Bücherfonds (Göttingen). Es bleibe die Archivfunktion und die grosse, auf Tradition beruhende Aufgabe der wissenschaftlichen Bibliothek, die Mitarbeit an den grossen historischen Synthesen und bibliographischen Arbeiten unangetastet. Mit Hinblick auf wichtige Aufgaben dieser Art erscheint der Zweifel Prof. Georg *Leyh's*: wie soll die Bibliothekswissenschaft ein Konglomerat vieler Hilfswissenschaften eine wahre Wissenschaft werden, unbegründet; die wechselseitige Anwendung der Ergebnisse der Teilwissenschaften zur Erklärung der Rolle der Bibliothek als Institution in Formen der gesamten geistigen Kultur sichert der Bibliothekswissenschaft den ihr gebührenden Platz im Rahmen der Kultur- und Wissenschaftsgeschichte. Die Anwendung der historischen Methode wird bei der Lösung des Scheinwiderspruches helfen: wie soll die Funktion der Erschliessung des Forschungsmaterials mit den volksbildenden Aufgaben der modernen Bibliothek vereinbart werden. (Vorstius). Man soll die Annahme der *Harnack'schen* Konzeption der Bibliothekswissenschaft nicht ablehnen. Die *Predeek'sche* Systematik soll noch besprochen werden.